

Zeměpisný fotbal na téma Souřadnice – informace pro učitele: popis jednotlivých fází výuky

Průběh výukové aktivity jsme rozdělili do pěti na sebe navazujících fází:

1. Úvodní informace učitele

1.1 Sdělte žákům cíl hodiny, tj. ověřit formou fotbalového zápasu, zda rozumí a dokážou používat zeměpisné souřadnice. Vyučovací hodina se fotbalu bude podobat tím, že proti sobě budou hrát zástupci dvou týmů a využijeme přitom některá pravidla této hry. Fotbal je kolektivní hra, zaměříme se proto také na to, zda jednotliví žáci dokážou spolupracovat tak, aby všichni členové daného týmu mohli prokázat, že dané učivo mají osvojené.

1.2 Důležité je, aby žáci měli konkrétní představu o tom, co vše mají z dané látky umět. Podle náročnosti a rozsahu učiva buď to vědí již dopředu, nebo nyní jim tyto informace písemně předejte (přehled je napsán na tabuli či na PP prezentaci, popř. na lístečcích pro každého žáka).

Tato aktivita je zaměřená na určité mapové znalosti a dovednosti spojené s identifikací polohy místa na mapě a jeho charakteru, který vyplývá z dané polohy. Předpokládáme proto osvojení těchto dovedností:

- věcně správně používat pojmy poledník, rovnoběžka, zeměpisné souřadnice, světové strany
- určit zeměpisné souřadnice konkrétního místa v mapách různého měřítka
- vyhledat v mapě název místa, jehož poloha je dána zeměpisnými souřadnicemi
- popsat pomocí světových stran, známe-li polohu místa A a B (danou zeměpisnými souřadnicemi), jakým směrem se tato dvě místa od sebe nacházejí

1.3 Třídu rozdělte dle svého uvážení (se znalostí složení třídy) na 2 týmy. Každý tým si zvolí svého kapitána, který činnost svého mužstva řídí a kontroluje.

2. Práce (trénink) ve skupinách

2.1 Vysvětlete žákům, že úspěch v tomto zápase bude záležet na jejich pečlivém tréninku. Tento trénink zahrnuje to, že si v týmu ověří, zda všichni jeho členové mají osvojené dané učivo. A když ne, tak se pokusí spolužákovi tuto látku vysvětlit. Jaký způsob zvolí, to záleží na dohodě v týmu. Znamená to, že při tréninku musí řešit:

- 1) co může být obsahem „zápasu“ (které otázky a úkoly)
- 2) jak zjistí, zda na tyto otázky dokážou všichni ve skupině odpovědět
- 3) jak naučit spolužáky jejich případné vědomostní a dovednostní slabiny

Má-li se tato hodnotící aktivita realizovat během jedné vyučovací hodiny, trénink může trvat jen 10 minut.

Úspěch týmu záleží také na tom, jakou zvolí strategii při vlastním zápase. Vhodné je proto žáky předem seznámit s pravidly popsanými níže ve 3. bodu, popř. pravidla někde vyvěsit. Může tak

nastat situace, že žák, který si tzv. více věří, nebude reagovat na snadné otázky a ponechá odpověď spoluhráči z týmu.

2.2 Když trénink skončí, na lavicích by měly zůstat pouze psací potřeby, papír pro psaní odpovědí a školní atlasy. Atlasy mohou žáci používat v okamžiku, když uznají, že bez jeho využití nelze otázku zodpovědět. Kapitáni si hodí mincí o to, který tým začne.

2.3 Na zápas mohou nastoupit za každý tým pouze čtyři hráči. Rozhodne los, popř. učitel, kteří žáci to budou. Ostatní se stávají diváky. Vlastní soutěže se neúčastní, ale sami do svého sešitu si všechny úlohy vypracovávají. Zároveň pozorují „zvenčí“ práci svojí skupiny, aby ji dokázali v závěru hodiny zhodnotit.

Tato aktivita je zaměřena na hodnocení dovedností sociálně personální kompetence. Pozorujte proto chování žáků během tréninku, následujícího zápasu i závěrečné reflexe. Své postřehy zapisujte do Archu pro učitele, abyste žákům mohl/a poskytnout účinnou zpětnou vazbu.

Upozorněte žáky, že i oni budou na závěr hodiny hodnotit svoji práci ve skupině a práci celé skupiny. K tomu je zapotřebí tyto činnosti pozorovat, resp. si je uvědomovat. Odvolejte se přitom na již vytvořená „třídní“ pravidla pozorování a reflektování skupinové práce (viz záložka Znalostní a kompetenční předpoklady žáků).

3. Realizace zeměpisného fotbalu

3.1 Tým, který „vykopává“, dostane od učitele otázku. Celkem jsme na téma Souřadnice připravili 16 úloh (viz *zadání úloh a jejich řešení*). Některé vyžadují i jednoduchý výpočet a k tomu je zapotřebí mít zadání úlohy tzv. před očima. Je proto žádoucí zadání úloh postupně ukazovat žákům na PP prezentaci. Kdokoli z týmu na danou otázku může během 5 sekund odpovědět (časový limit upravte dopředu podle toho, jak náročné asi budou otázky pro dané žáky), nesmí mu ale nikdo z týmu radit. Je-li odpověď správná, zůstává míč v držení tohoto týmu. Učitel pokládá další otázku. Pokud někdo jiný z týmu opět správně odpoví během 5 sekund, znamená to, že žáci dokázali úspěšně míč přihrát mezi sebou a míč stále zůstává v jejich držení. Jestliže dokážou odpovědět na 3 otázky v řadě (třikrát si přihrají), dávají gól! **Jakmile jeden žák z týmu odpoví na otázku, nesmí znovu odpovídat do té doby, než se všichni v týmu prostřídají. Je na kapitánovi, aby to hlídal.**

3.2 Odpoví-li hráč nesprávně, znamená to, že ho jeho protihráč obehral, a míč přechází do držení druhého týmu. Učitel proto začíná pokládat otázky tomuto týmu. Pokud nikdo nedokáže odpovědět na otázku, míč ztrácí. Jestliže odpoví správně, ponechávají si míč v držení a dostávají další otázky.

3.3 Pokud hráči odpoví, nejsou-li na řadě, pokud vykřiknou odpověď (platí i pro spoluhráče v roli diváků), není-li jejich tým na řadě, pokud se hádají s rozhodčím, je to považováno za porušení pravidel a je jim odpískán faul. Rozhodčí uděluje žlutou kartu. Za tři karty je družstvo potrestáno, na jeho účet je připsán gól. Vítězí tým, který dá více gólů.

Délka zápasu závisí na rozsahu a náročnosti opakovaného učiva. Trvá např. 15 minut nebo do vyčerpání připravených otázek a úkolů. Předem žákům sdělte jednu z těchto variant.

4. Písemná sebereflexe žáků

V poslední fázi hodiny rozdejte žákům dotazník *posouzení vlastní práce a práce celé skupiny*. Vysvětlete jim, že vždy je co zlepšovat, ať jsou ve skupině, která vyhrála, či prohrála. Proto je důležité poučit se ze získaných zkušeností. A ty si více uvědomí, když písemně zhodnotí vlastní zapojení (při tréninku, v roli hráče či diváka) i práci své skupiny (při tréninku i během zápasu). Požádejte žáky, aby v této chvíli vyplnili jen oba sloupečky na prvních dvou řádcích tabulky.

5. Závěrečná zpětná vazba učitele i žáků

Na závěr hodiny proveďte formativní zhodnocení práce obou skupin, tj. jak probíhala spolupráce uvnitř i mezi skupinami žáků. Využijte k tomu společnou diskusi nad vyplněným dotazníkem *Posouzení vlastní práce a práce celé skupiny*.

Do tohoto hodnocení by měli vstupovat všichni, tj. učitel, hráči i pozorovatelé skupinové práce se svojí zpětnou vazbou. Důležité je, aby během diskuse:

- a) se nejprve identifikovaly problémy celé skupiny. Zaměřte se na účinnost spolupráce a na adekvátní interakci a sebereflexi žáků;
- b) nikdo nikoho nekritizoval;
- c) se nikdo nezabýval minulostí ve smyslu, co jsme měli udělat, nýbrž se všichni zaměřili na budoucnost (co bychom odted' měli dělat jinak).

Diskuse by měla vyústit v to, aby každý žák znovu provedl sebehodnocení vlastního chování během skupinové práce. Na závěr hodiny proto vyplní poslední třetí řádek žákovského dotazníku. Tento dotazník od žáků vyberte, neboť odpovědi žáků jsou také podkladem pro jejich celkové hodnocení.

Rovněž je žádoucí shrnout věcnou stránku vyučování, tj. poučit se z toho, které otázky v „zápase“ byly pro žáky obtížné a proč.

Individuální zapojení vybraných studentů do skupinové práce vyhodnoťte na základě kombinace dvou hodnotících nástrojů (archu pro učitele a žákovského dotazníku posouzení vlastní práce a práce celé skupiny). Zpětnou vazbu osmi hodnoceným studentům proto předáte pravděpodobně až po této hodině.